

Jogi melléklet

VERSENYPOLITIKA ÉS VERSENYKÉPESSÉG

A fogyasztói hitelszerződések európai uniós szabályozása

DR. BODZÁSI BALÁZS

Az európai fogyasztóvédelmi magánjog fejlődése csaknem két évtizedes múltat tekint vissza. Ezen belül a fogyasztói hitelszerződések közösségi szabályozására 1987-ben került először sor, a 87/102/EGK irányelv által. A fogyasztói hitelezés piacán az elmúlt 20 évben jelentős változások mentek végbe, amellyel párhuzamosan jelentősen nőtt a fogyasztók eladósodottsága. A fogyasztói hitelek piaca az EU-n belül 2008-ra elérte a 800 milliárd eurót. Mindezek alapján időszzerűvé vált a fogyasztói hitelszerződések jogának újraszabályozása, amelyre a 2008/48/EK irányelv keretében került sor. Az új irányelv fogyasztóvédelmi eszközei közül kiemelkedik a tájékoztatási kötelezettség. Ez részben a szerződéskötés előtt – ideértve a reklámozást is –, részben pedig a szerződéskötés során terheli a hitelezőt. Szankciókról azonban az új irányelv nem rendelkezik, az továbbra is a tagállamok hatáskörében marad. Külön vizsgálandó a fogyasztót megillető elállási jog szabályozása, valamint a hitel határidő előtti visszafizetésének a joga, amely az új irányelv legvitatottabb része. Megfontolandó az irányelvben foglalt védelmi szint kiterjesztése a hitelfelvevőn kívül a biztosítékot nyújtó félre, mindenekelőtt a kezesre is.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: K12 – Contract Law, K29 – Other.

Dr. Bodzasi Balázs, LL.M., egyetemi tanársegéd (Budapesti Corvinus Egyetem Gazdasági Jogi Intézet), valamint tudományos segédmunkatárs az MTA Jogtudományi Intézetében. Email cím: balazs.bodzasi@uni-corvinus.hu

A rovat a Gazdasági Versenyhivatal és annak Versenykultúra Központja támogatásával jelenik meg.

I. A fogyasztói hitelszerződések szabályozásának előzményei és háttere

I.1. Egységes európai fogyasztóvédelmi magánjog

A fogyasztóvédelmi magánjog a polgári jog azon területe, amely az Európai Unió szintjén mára nagyrészt egységes szabályozást nyert, egyes részeit ugyanis már közel két évtizede irányelvek szabályozzák. 1985-ben született meg a hibás termékekért való felelősségre vonatkozó tagállami rendelkezések közelítéséről szóló (ún. termékfelelősségi) tanácsi irányelv (85/374 irányelv),¹ valamint az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztókat megillető védelemről (ún. házaló kereskedésről) szóló 85/577/EGK irányelv is.² 1987-ben fogadták el a fogyasztói hitelmegállapodásokról szóló 87/102 EGK tanácsi irányelvet.

1990-ben született meg a szervezett utazási formákról szóló 90/314/EGK irányelv. A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló irányelvet 1993-ban fogadták el (1993/13/EGK irányelv). Egy évvel később készült el az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzéséről szóló 94/47/EK irányelv, majd három évvel később a távollevők között kötött szerződésekről szóló 97/7/EK irányelv, amely már az elektronikus úton kötött szerződésekre vonatkozóan is tartalmaz szabályokat, előrevetítve az elektronikus kereskedelmet külön szabályozó irányelvet. 1999-ben született meg a fogyasztói adásvételről szóló irányelv (1999/44/EK irányelv), az elektronikus kereskedelemről pedig egy évvel később alkottak jogszabályt (2000/31/EK irányelv).³

Ezek az irányelvek – bár lényeges mozgásteret hagytak a tagállamok számára, hiszen általában az ún. minimális harmonizációs szintet jelölték meg, amely felett tagállamonként eltérő rendelkezéseket maradhattak életben – valamilyen mértékben egységes közösségi jogot teremtettek. Egyetlen lényeges kivétel az 1985-ös termékfelelősségi irányelv, amely a teljes harmonizációt írta elő, vagyis főszabály szerint az irányelvben foglaltaknál szigorúbb tagállami rendelkezések sem maradhattak hatályban. Ezzel kapcsolatban az Európai Bíróság C-52/00. sz. ügyben (Bizottság kontra Franciaország) hozott elmarasztaló ítéletére érdemes utalni.

Az egységes közösségi (uniós) szabályozás emellett azt is jelenti, hogy ezeken a területeken a nemzetközi elem felbukkanása nem okoz érdemi nemzetközi magánjogi problémát, nincs szükség idegen jog alkalmazására, sem pedig egy-egy jogintézmény tagállamonkénti minősítésére, valamint *renvoi* sem fordulhat elő.⁴

A legújabb uniós jogalkotói elképzelések szerint belátható időn belül sor fog kerülni az üzlethelyiségen kívül kötött szerződésekről szóló 85/577/EGK irányelv,

¹ Ennek felülvizsgálatáról l.: *Schaub* [2011], 41–64.

² Erről részletesebben l.: *Fuglinszky* [2000], 32–34.

³ Erről részletesebben l.: *Fuglinszky* [2001], 81–103.

⁴ Az említett irányelvekről, valamint az európai fogyasztóvédelmi magánjog fejlődéséről nyújt átfogó áttekintést *Vékás Lajos*. Erről l.: *Vékás* [2001], 27–96.

a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv, a távollevők között kötött szerződésekről szóló 97/7/EK irányelv, valamint a fogyasztási cikkek adásvételéről és a kapcsolódó jótállásról szóló 1999/44/EK irányelv felülvizsgálatára. Ennek jeleként született meg 2008. október 8-án a fogyasztók jogairól szóló európai parlamenti és tanácsi irányelv javaslata.⁵

1.2. A fogyasztói hitelezés gazdasági háttere

A hitelpiacok, illetve a hitelnyújtás gyakorlatát tekintve az elmúlt két évtizedben jelentős változások mentek végbe. Ez alatt az időszak alatt feltűnően megnőtt a fogyasztói hitelek aránya és jelentősége. Két évtizeddel ezelőtt a fogyasztók szinte még mindent készpénzzel fizettek („*cash society*”), így csak ritkán szembesültek az eladósodottság problémájával.⁶ Mára az európai fogyasztók átlagosan 15 százaléka adósodott el. Néhány országban azonban ez az arány lényegesen magasabb, Görögországban például közel 50 százalékos.⁷ A fogyasztói hitelek piaca az EU-n belül 2008-ra elérte a 800 Mrd eurót.⁸ Ezen adatok alapján érthető az uniós jogalkotó azon törekvése, hogy a hitelfelvétel során növelje a fogyasztóvédelem szintjét, illetve hogy az aránytalan megterhelést jelentő hitelekkel szemben a fogyasztókat védelemben részesítse. Ennek érdekében született meg a 2008/48/EK irányelv.

II. A hitelezőt terhelő tájékoztatási kötelezettség

2.1. Az új Irányelv fogyasztóvédelmi eszközei

Első lépésben tekintsük át a 2008/48/EK irányelv fogyasztóvédelmi eszközeit, amely alapján megkísérelhetünk választ adni arra a kérdésre, hogy hozzá tud-e járulni ez az új Irányelv a fogyasztóvédelem szintjének a növekedéséhez a hitelszerződések jogán belül.

Az új Irányelv legfontosabb fogyasztóvédelmi eszközei a következők: a) a hitelezőt terhelő tájékoztatási kötelezettség; b) a fogyasztót megillető elállási jog; és c) az előtörlesztés intézménye.

Az új Irányelv fogyasztóvédelmi rendelkezései közül több szempontból is kiemelkedik a hitelezőt terhelő tájékoztatási kötelezettség. A hitelezőnek a hitelfelvé-

⁵ COM (2008) 614. Erről részletesebben l.: *Schmidt-Kessel* [2010], 129–137., *Wagner* [2010], 243–278., *Effer-Uhe – Watson* [2009], 7–15.

⁶ *Siems* [2008], 455., kiemelve, hogy az eladósodás folyamata a nyugati társadalmakban már az 1950-es években megkezdődött. Ehhez l. a 13. lábjegyzetben idézett forrásokat.

⁷ *Siems* [2008], 455.

⁸ L. a Bizottság 2008. 01.18-ai sajtóközleményét: IP/08/55.

tel lebonyolítása során különböző időpontokban átfogó tájékoztatási kötelezettségnek kell eleget tennie. Ez kezdődik a szerződéskötést megelőző időszakkal, vagyis a reklámozással (4. cikk), megjelenik közvetlenül a szerződéskötés előtt (5–11. cikk), majd folytatódik a szerződés teljesítésének az időtartama alatt (17. cikk). Az új Irányelv információs modellje tehát lényegesen meghaladja a régi Irányelvbe foglalt szintet. Valójában azonban szinte csak ezen a területen valósult meg a jogegységesítés.

A tájékoztatási és felvilágosítási kötelezettség amellet, hogy az új Irányelv leginkább harmonizált részét képezi, gazdasági szempontból is rendkívül fontos terület. Banki szempontból a megnövekedett terjedelmű tájékoztatási kötelezettség – az ehhez járuló költségek ellenére is – azzal az előnnyel jár, hogy ez a kötelezettség a tagállamokban közel azonos szintű lesz, így a hitelezők alapvetően azonos szerződési formulákat tudnak az unión belül használni. Egyes vélemények szerint ez kedvező fejlemény a határon átnyúló hitelnyújtás szempontjából is.⁹

Az alábbiakban elsőként a hitelezőt terhelő tájékoztatási kötelezettség szabályozását, majd a fogyasztót megillető elállási jog intézményét, végül pedig a hitel határidő előtti fizetésre irányadó rendelkezéseket mutatjuk be részletesebben. A szerződést megelőző tájékoztatás körében részletesebben szólnunk a reklámozás szabályozásáról, ez a terület ugyanis versenyjogi szempontból is kiemelkedő jelentőségű.

2.2. A reklámra vonatkozó rendelkezések az új Irányelvben és az uniós jogban¹⁰

2.2.1. A hiteltermékek reklámozására vonatkozó szabályok az új Irányelvben

Az új Irányelv 4. cikk (1) bekezdése alapján hitelmegállapodásra vonatkozó reklámnak, amely kamatlábat vagy bármely, a hitelnek a fogyasztó által viselt költségére vonatkozó számadatot megjelöl, általános tájékoztatást kell tartalmaznia e cikkel összhangban. Ez a kötelezettség akkor nem áll csak fenn, ha a nemzeti jogszabályok a teljes hiteldíjmutató feltüntetését írják elő az olyan hitelmegállapodásokhoz kapcsolódó reklámokban, amelyek a hitelnek a fogyasztó által viselt költsége vonatkozásában nem jelölnek meg kamatlábat vagy számadatot, illetve a hitel egyéb költségét.

A 4. cikk (2) bekezdése meghatározza, hogy az általános tájékoztatónak egyértelmű, világos és jól látható módon, *egy reprezentatív példával szemléltetve* mit kell tartalmaznia. Eszerint a reklámban az általános tájékoztató révén meg kell jelölni:

- a) a hitelkamatlábát;
- b) a teljes hitelösszeget;

⁹ *Arzt* [2009], 175.

¹⁰ A kérdéssel részletesen foglalkozik: *Sulyok* [2011].

c) a teljes hiteldíjmutatót (folyószámlahitel esetében a tagállam dönthet úgy, hogy ez nem szükséges);

d) adott esetben a hitelmegállapodás időtartamát;

e) egyedi árura vagy szolgáltatásra vonatkozóan halasztott fizetés formájában nyújtott hitel esetén a készpénzárat és bármely előtörlesztés összegét is; végül

f) adott esetben a fogyasztó által fizetendő teljes összeget és a törlesztések összegét is.

A 4. cikk (3) bekezdése alapján, ha a hitelmegállapodással kapcsolatos járulékos szolgáltatásra, különösen biztosításra vonatkozó szerződés megkötése a hitel megszerzéséhez vagy a hitelnek a meghirdetett feltételek melletti megszerzéséhez kötelező, és azon szolgáltatás költségei előre nem határozhatók meg, az e szerződés megkötésére vonatkozó kötelezettséget a teljes hiteldíjmutatóval együtt ugyancsak egyértelmű, világos és jól látható módon meg kell említeni.

A 4. cikk (4) bekezdés szerint az új Irányelv nem érinti a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló 2005/29/EK irányelv előírásait.

2.2.2. A reklámra vonatkozó egyéb uniós jogforrások

Az új Irányelvnek a hiteltermékek reklámozására irányadó szabályait a reklámra vonatkozó egyéb európai uniós jogforrással együtt, azokkal összhangban kell értelmezni és alkalmazni. Emiatt szükséges egy rövid áttekintést nyújtani azokról az uniós jogforrásokról, amelyek a vállalkozások kereskedelmi kommunikációját szabályozzák.

Az első ilyen norma az 1984. szeptember 10-én született 84/450/EGK tanácsi irányelv volt, amely a megtévesztő reklámra vonatkozó tagállami rendelkezések közelítéséről szólt.¹¹ Ezt utóbb az Európai Parlament és Tanács 97/55/EK irányelve¹² módosította, amely szabályozási körébe vonta az összehasonlító reklámokat is. Ennek hazai implementációját hajtotta végre a gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVII. törvény.

A 97/55/EK irányelv megszületését követően megélénkült a vita arról, hogy milyen mértékben egységesíthető a tagállamok joga a reklámozás szabályozása szempontjából. Egyes nézetek szerint ez az Alapszerződés idézett rendelkezései alapján megvalósítható.¹³ Más álláspontok szerint ez csak egy lassúbb folyamat eredménye lehet, hiszen a tagállamok reklámjogi szabályozása, különösen az összehasonlító reklám tekintetében, túlságosan is eltér egymástól. A 97/55/EK irányelvnek azonban kétségtelenül volt jogegységesítő hatása. Kimondta például, hogy a tagállamoknak

¹¹ Közzétéve: Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja L. 250/17. szám, 1984.9.19.

¹² Közzétéve: Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja L. 290/18. szám, 1997.10.23.

¹³ *Vigh* [1999], 100–109.

a definiált összehasonlító reklámot az irányelvben megszabott feltételekkel meg kell engedni. Más kérdések szabályozását azonban a nemzeti jogokra bízta, amely többek között a magyar jogalkalmazói gyakorlatban is bizonytalanságokat okozott.¹⁴

Tekintettel a 84/450/EGK irányelv nagyszámú módosítására, az Európai Bizottság 2006-ban egy új, a megtévesztő és összehasonlító reklámról szóló irányelvjavaslattal állt elő.¹⁵ Ezt követően született meg 2006. december 12-én az Európai Parlament és a Tanács 2006/114/EK irányelve, amely a megtévesztő és összehasonlító reklámról szól.¹⁶ Ennek a magyar jogba történő átültetését a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény hajtotta végre.

A 2006/114/EK irányelv megalkotásának egyik fő oka az volt, hogy a 84/450/EK irányelvet több alkalommal is jelentősen módosították, és ennek alapján az áttekinthetőség és az érthetőség érdekében indokolt volt az új irányelv kodifikációja. Emellett azonban az is szerepet játszott az új irányelv megalkotásában, hogy a tagállamokban a megtévesztő reklámra vonatkozó szabályok jelentős mértékben különböznek. Tekintettel arra, hogy a reklám az egyes tagállamok határain túl terjed, ezért a reklámozásnak, illetve az arra vonatkozó nemzeti szabályoknak közvetlen hatása van a belső piac működésére. A Bizottság véleménye szerint pedig a megtévesztő és a meg nem engedett összehasonlító reklám a belső piacon belül a verseny torzulásához vezethet. A 2006/114/EK irányelv Preambulumának (5) bekezdése is utal arra, hogy a tagállamok üzleti vállalkozásokat megtévesztő reklámokra vonatkozó jogszabályai közötti különbségek akadályozzák a nemzeti határokon átnyúló reklámkampányok kivitelezését, és így hatással vannak az áruk szabad mozgására, valamint a szolgáltatásnyújtás szabadságára. Az irányelv megállapítása szerint ugyanis a reklám rendkívül fontos szerepet játszik abban, hogy az unió belül az áruk és szolgáltatások számára hatékony piacok nyíljanak meg.

Az összehasonlító reklám emellett – a 2006/114/EK irányelv Preambulumának (8) bekezdése szerint – amennyiben jelentős, lényeges, ellenőrizhető és jellemző tulajdonságokat hasonlít össze és nem megtévesztő, megbízható eszköz lehet arra nézve, hogy tájékoztassa a fogyasztókat. Ennek megfelelően a reklám egy nagyon fontos, a szerződéskötést megelőző tájékoztatási eszköz, amelyre emiatt a szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettségnek is ki kell terjednie. Mindezek alapján az irányelv Preambulumának (20) bekezdése leszögezi, hogy a belső piac megfelelő működése érdekében szükség van az összehasonlító reklám szabályozására, amelynek legalkalmasabb eszköze egy új irányelv. Ez ugyanis egységes általános elveket állapít meg, ugyanakkor a tagállamokra bízta az irányelvben meghatározott célok eléréséhez szükséges forma és alkalmas módszer megválasztását.

¹⁴ *Bacher* [1998], 3–10.

¹⁵ COM (2006) 222. időpont: 2006. 05. 19.

¹⁶ Közzétéve: Az Európai Unió Hivatalos Lapja L. 376/21. szám, 2006.12.27.

Ezen gazdasági és jogalkotási háttér alapján állapítja meg a 2006/114/EK irányelv 1. cikke, hogy az irányelv célja, hogy megvédje a kereskedőket a megtévesztő reklámmal és annak tisztességtelen következményeivel szemben, valamint hogy megállapítsa azokat a feltételeket, amelyek mellett az összehasonlító reklám megengedett.

A szükséges fogalom meghatározásokat és értelmező rendelkezéseket a 2. cikk tartalmazza. Ennek értelmében megtévesztő reklám minden olyan reklám, amely bármilyen módon – beleértve a megjelenítést is – megtéveszti vagy megtévesztheti azokat a személyeket, akik felé irányul vagy akiknek a tudomására juthat, és megtévesztő jellege miatt befolyásolhatja e személyek gazdasági magatartását, vagy amely ugyanilyen okok miatt kárt okoz vagy okozhat valamely versenytársnak. Összehasonlító reklám ehhez képest minden olyan reklám, amely közvetlenül vagy közvetve felismerhetővé tesz valamely versenytársat, vagy a versenytárs által kínált árukat vagy szolgáltatásokat.

A 4. cikk határozza meg azokat a feltételeket, amelyek teljesülése esetén az összehasonlító reklám megengedett. Első kritérium, hogy a reklám nem lehet megtévesztő. Emellett szükséges, hogy azonos szükségleteket kielégítő vagy azonos rendeltetésű árukat vagy szolgáltatásokat hasonlítson össze. Az összehasonlításnak tárgyilagosnak kell lennie és az áruk vagy szolgáltatások egy vagy több jelentős, lényeges, ellenőrizhető és jellemző tulajdonságára kell vonatkoznia, amelybe az ár is beletartozhat. Lényeges előírás az is, hogy az összehasonlítás nem ronthatja vagy becsúszhatja valamely versenytárs védjegyének, kereskedelmi nevének, más megkülönböztető jelzéseinek, áruinak, szolgáltatásainak, tevékenységének vagy körülményeinek a hírét. Az összehasonlítás során emellett figyelemmel kell lenni a termékhez kapcsolódó különböző szellemi alkotásokhoz fűződő jogokra, így például az eredetmegjelölésre, védjegyre, illetve szerzői jogokra. Ezt erősíti meg az Európai Bíróság egy újabb döntése is (C-487/07. sz. ügy).

A 2006/114/EK irányelv az ún. minimális harmonizáció elvét követi, vagyis lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy az irányelvbe foglalt rendelkezéseknél szigorúbb előírásokat fogadjanak el vagy tartsanak hatályban. A 8. cikk (1) bekezdése szerint ez az irányelv nem akadályozza meg a tagállamokat abban, hogy olyan rendelkezéseket tartsanak fenn vagy fogadjanak el, amelyek a megtévesztő reklám tekintetében a kereskedők és a versenytársak számára átfogóbb védelmet biztosítanak. Külön elemzést igényel, hogy az irányelv implementációját végrehajtó magyar jogszabály, valamint egyéb normák milyen mértékben éltek ezzel a szabályozási lehetőséggel.

A 2006/114/EK irányelv már tekintettel volt a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló 2005/29/EK parlamenti és tanácsi irányelv¹⁷ vonatkozó rendelkezéseire is, különösen a megtévesztő reklám meghatározása során (4. cikk a) pont).

A fentiekén kívül pénzügyi eszközök piacairól szóló 2004/39/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv¹⁸ ugyancsak tartalmaz rendelkezéseket az egyes banki termékek reklámozására vonatkozóan. Az irányelv Preambulumának (34) bekezdése szerint a tisztességes verseny megköveteli, hogy a piaci résztvevők és a befektetők összehasonlíthassák az árakat, amelyek közzétételére a kereskedési helyek kötelesek.

A 2004/39/EK irányelv 19. cikk (2) bekezdése szerint a befektetési vállalkozás által ügyfeleihez vagy potenciális ügyfeleihez eljuttatott minden információnak tisztességesnek, egyértelműnek és nem félrevezetőnek kell lennie, beleértve a marketingközleményeket is. A marketingközlemények marketingjellegének világosan felismerhetőnek kell lennie.

Amint erre az első pontban már utaltunk, a Bizottság 2008. október 8-án tette közzé a fogyasztók jogairól szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre vonatkozó javaslatát.¹⁹ A javaslat célja négy fogyasztóvédelmi témájú irányelv felülvizsgálata. Tekintettel arra, hogy a reklámozás a szerződéskötést megelőző tájékoztatás, ezért az irányelvjavaslat is számos ponton érinti a reklámozási tevékenységet. A javaslat II. fejezete szól a fogyasztók tájékoztatásáról, amely meghatározza, hogy a szerződéskötést megelőzően a kereskedő miről köteles tájékoztatni a vevőt.

2.3. A hitelszerződés megkötését megelőző tájékoztatási kötelezettség

A reklámozásra vonatkozó – versenyjogi relevanciájú – szabályok bemutatását követően a 2008/48/EK irányelvnek a hitelszerződés megkötését megelőző tájékoztatási kötelezettséget szabályozó rendelkezéseit kell megvizsgálunk. Ezzel kapcsolatban elsőként az kell kiemelni, hogy az új Irányelv egyik lényeges változtatása, hogy kiszélesíti a fogyasztó javára szóló információnyújtás időtartamát és bevonja ebbe a szerződéskötést megelőző időszakot is. Ezt a technikát más irányelvek már meghonosították, az új Irányelv megoldása leginkább a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról szóló 2002/65/EK Irányelvhez közelít.

A szerződéskötést megelőző időszakra vonatkozóan az új Irányelv a tájékoztatási kötelezettség három aspektusát szabályozza:

¹⁷ Közzétéve: Az Európai Unió Hivatalos Lapja L 149/22. szám, 2005.6.11. Ennek az implementációját hajtotta végre a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény.

¹⁸ Elfogadva: 2004. április 21. Közzétéve: Az Európai Unió Hivatalos Lapja L 145/1. szám, 2004.4.30.

¹⁹ COM (2008) 614.

- a) az Irányelv mellékletében található egységes formanyomtatvány használata: 5. cikk (1) bekezdés;
- b) egy speciális tanácsadási kötelezettség: 5. cikk (6) bekezdés;
- c) ezeket egészíti ki a felelős hitelnyújtásra vonatkozó előírás, annak keretében pedig a hitelfelvevő hitelképességének ellenőrzésére irányuló kötelezettség: 8. cikk.

2.3.1. Egységes formanyomtatvány

Az Irányelv 5. cikk (1) bekezdése szerint *kellő időben*, azt megelőzően, hogy a fogyasztót bármilyen hitelmegállapodás vagy ajánlat kötelezné, a hitelező és adott esetben a hitelközvetítő a fogyasztó rendelkezésére bocsátja a különböző ajánlatok összehasonlításához szükséges információkat, annak érdekében, hogy a fogyasztó megalapozott döntést hozhasson a hitelmegállapodás esetleges megkötéséről. Ezeket az információkat nyomtatott formában vagy más tartós adathordozón az Irányelv II. mellékletében foglalt „*Általános európai fogyasztói hiteltájékoztató*” című formanyomtatvány felhasználásával *kell* a fogyasztó rendelkezésére bocsátani. A hitelező ezen formanyomtatvány átadásával teljesíti az 5. cikk (1) bekezdése, valamint a 2002/65/EK irányelv 3. cikk (1) és (2) bekezdése szerinti tájékoztatási követelményeket.

Ami először is feltűnik az 5. cikk (1) bekezdésének vizsgálata során, az az, hogy a „*kellő időben*” fordulat révén az Irányelv a tagállami jogalkotó számára biztosít szabályozási hatáskört. Ez tehát egy fontos példája annak, hogy még az Irányelv legharmonizáltabbnak tekinthető rendelkezései is lehetővé tehetik a tagállami szabályozást.

A másik lényeges momentum, hogy az 5. cikk (1) bekezdése a „*kell*” kifejezéssel teszi egyértelművé, hogy a hitelező a szerződést megelőző tájékoztatási kötelezettségnek kizárólag a II. mellékletben foglalt formanyomtatvány átadásával tehet eleget, más módon azonban nem. Ezt egészíti ki az 5. cikk (1) bekezdésének utolsó mondata, amely szerint bármely további olyan tájékoztatást, amelyet a hitelező a fogyasztónak nyújthat, külön dokumentumban kell megadni, amely az említett formanyomtatványhoz mellékelhető. A hitelező tehát dönthet úgy, hogy az új Irányelvbe foglaltaknál is szélesebb körű tájékoztatást nyújt a fogyasztónak, ezt azonban csak olyan formában teheti meg, hogy a többlet-tájékoztatást és az ehhez kapcsolódó további információkat egy külön dokumentumba foglalja, amelyet a formanyomtatványhoz csatolva ad át a fogyasztónak. Fontos azonban kiemelni, hogy mivel az 5. cikk (1) bekezdése harmonizált rendelkezéseket tartalmazó szakasz, ezért figyelemmel a 22. cikkekre, a tagállamok ennél szigorúbb tájékoztatási kötelezettséget jogszabályban nem írhatnak elő. Csupán a hitelező döntésén alapulhat tehát, ha ő még további információkat is meg akar osztani a potenciális hitelfelvevővel.

Az Irányelv 5. cikk (1) bekezdése alapján a tájékoztatásnak nem kell személyre szólónak lennie, az uniós jogalkotó itt nagy szerepet szánt a standardizálásnak. Elegendő a már említett formanyomtatvány átadása, ennek keretében pedig azoknak az adatoknak a közlése, amelyet az 5. cikk (1) bekezdése tételesen felsorol. A tájékoztatás ennek alapján egyrészt a hitelre vonatkozó információkat tartalmazza, másrészt felvilágosítást nyújt a fogyasztó jogi helyzetéről (pl. az elállási jog léte vagy hiánya, a határidő előtti visszafizetés joga).

A kötelezően megadandó adatok közül érdemes kiemelni az 5. cikk (1) bekezdés g) pontját, amely szerint a tájékoztatásnak tartalmaznia kell a teljes hiteldíjmutatót és a fogyasztó által fizetendő teljes összeget, a kamat mértékének kiszámításához használt valamennyi felvetést megemlítő reprezentatív példa bemutatásával. A jogirodalomban ezzel kapcsolatban arra hívják fel a figyelmet, hogy a fogyasztó által fizetendő teljes összeg előzetes meghatározása számos nehézség elé fogja állítani a hitelezőket.²⁰

Szintén lényeges, hogy ugyanezen szakasz p) pontja alapján a tájékoztatásnak ki kell terjednie az előtörlesztés esetén a hitelezőt megillető ellentételezés meghatározásának a módjára is.

Az 5. cikk (1) bekezdésének megfelelően a II. melléklet a fogyasztóval kötelezően közlendő információkat öt nagy csoportba sorolja:

- a) a hitelező/hitelközvetítő neve és elérhetősége;
- b) a hiteltermék fő jellemzőinek leírása;
- c) a hitel költségei;
- d) egyéb fontos jogi vonatkozások (pl. elállási jog, határidő előtti visszafizetés, a hitelezőt megillető ellentételezés, adatbázisokban végzett keresés, a hitelmegállapodás tervezetéhez való jog, stb.);
- e) a pénzügyi szolgáltatás távértékesítéssel történő forgalmazása esetén nyújtandó kiegészítő információk.

A távértékesítéssel történő forgalmazás esetén nyújtandó kiegészítő tájékoztatás jogszabályi alapját az Irányelv 5. cikk (2) bekezdése teremti meg. Az 5. cikk (3) bekezdése pedig azt az esetet rendezi, ha a szerződést olyan távközlő eszköz használatával kötötték, amely nem teszi lehetővé az 5. cikk (1) és (2) bekezdéseinek megfelelő tájékoztatást. Ezekben az esetekben a hitelező a hitelmegállapodás megkötését követően *haladéktalanul* továbbítja a fogyasztó részére a szerződéskötést megelőző teljes körű információkat egy másik, „*Szabványos európai fogyasztói hiteltájékoztató*” című formanyomtatvány formájában. Ezt a formanyomtatványt az új Irányelv III. melléklete tartalmazza.

A II. mellékletben foglalt formanyomtatványban kötelezően feltüntetendő információk egyike – az egyéb fontos jogi vonatkozások között – a hitelmegállapodás

²⁰ Rott [2008], 1108.

tervezetéhez való jog. Ennek alapját az 5. cikk (4) bekezdése jelenti, amely szerint az említett formanyomtatványon kívül – kérelemre, díjmentesen – a fogyasztó rendelkezésére kell bocsátani a hitelmegállapodás-tervezet egy példányát. Ez a rendelkezés csak abban az esetben nem alkalmazandó, ha a kérelem benyújtásának időpontjában a hitelező nem kívánja a fogyasztóval a hitelmegállapodást megkötni.

Végül említést kell tenni az 5. cikk (5) bekezdéséről is, amely arról az esetről rendelkezik, ha a fogyasztó általi fizetések nem vezetnek a teljes hitelösszeg azonnali törlesztéséhez, hanem azt tőkeképzésre használják. Ebben az esetben az 5. cikk (1) bekezdése szerinti tájékoztatás világos és egyértelmű nyilatkozatot tartalmaz arra vonatkozóan, hogy az ilyen hitelmegállapodások rendszerint nem írnak elő a teljes hitelösszeg lehívására visszafizetési garanciát.

2.3.2. Speciális tanácsadási kötelezettség

A szerződéskötést megelőző időszakban fennálló tájékoztatási kötelezettséghez kapcsolódik egy olyan új jogintézmény is, amely a legtöbb tagállamban eddig ismeretlen volt. Az 5. cikk (6) bekezdése ugyanis speciális felvilágosítási és tanácsadási kötelezettséget ír elő a hitelező számára, amely az ún. felelős hitelezés egyik szegmensének tekinthető. Az ún. felelős hitelnyújtásra vonatkozó ezen előírások az új Irányelv meglehetősen vitatott rendelkezései közé tartoznak.²¹

Az 5. cikk (6) bekezdése szerint a tagállamok biztosítják, hogy a hitelezők – és adott esetben a hitelközvetítők – *megfelelő* magyarázattal szolgáljanak a fogyasztónak annak érdekében, hogy az értékelhesse, hogy a javasolt hitelmegállapodás megfelelő-e igényei és pénzügyi helyzete szempontjából. Ez a termék fő jellemzőit, valamint a jellemzők fogyasztóra gyakorolt konkrét hatásait bemutató magyarázatot jelent.

Ehhez a szakaszhoz kapcsolódva az a kérdés merül fel, hogy mit kell „*megfelelő magyarázat*” alatt érteni. Vajon egy szabványosított felvilágosítás – személyes találkozás és megbeszélés nélkül is – „*megfelelő magyarázatnak*” minősülhet? Különösen online banking esetén tisztázatlan, hogy a „*megfelelő magyarázatot*” milyen formában és módon kell a fogyasztóval közölni.

Ezek a bizonytalansági tényezők ahhoz vezethetnek, hogy a fogyasztó az új Irányelv ezen rendelkezésének megsértésére hivatkozással próbál szabadulni a hitelszerződéstől. Mindez nagyfokú eljárási kockázatot jelent a hitelező számára, amely ellen csak úgy tud védekezni, ha bizonyítási célból minden potenciálisan releváns információt tárol. Ez természetesen növeli a költségeket, ami végső soron a kamatszint emelkedését fogja eredményezni.²²

²¹ *Bülow–Arzt* [2005], 1157.

²² *Siems* [2008], 457.

2.3.3. A felelős hitelnyújtás másik esetköre: a fogyasztó hitelképességének értékelése

A felelős hitelnyújtás egy másik aspektusa, hogy a hitelnyújtó a fogyasztó hitelképességét is köteles vizsgálni. Az irányelvjavaslat korábbi szövege szerint ehhez a vizsgálathoz a hitelező köteles lett volna a szükséges információkat megszerezni.²³ A legtöbb tagállami jogrendszer – ideértve a németet is – ezt a kötelezettséget eddig nem támasztotta a hitelezővel szemben.²⁴ Nem meglepő tehát, hogy ezt az elképzelést a banki szféra, a brit kormány,²⁵ de a jogirodalom részéről is heves kritika érte.²⁶ A bírások elsősorban azt emelték ki, hogy a hitelfelvétel során a fogyasztó egyéni felelősségét fenn kell tartani, ellenkező esetben a hitelfeltevő annyira sem lesz motivált, hogy a saját érdekeire figyelemmel járjon el.²⁷

Ennek hatására az eredeti elképzeléseket mérsékelték, de az új Irányelv 8. cikke így is kötelezővé teszi a hitelképesség értékelését, igaz, az ezt lehetővé tevő szabályokat a tagállamoknak kell megalkotniuk. A 8. cikk (1) bekezdése szerint a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a hitelmegállapodás megkötését megelőzően a hitelező – az adott esetben a fogyasztótól kapott *megfelelő* információ és szükség esetén a vonatkozó adatbázisban végzett keresés alapján – értékeli a fogyasztó hitelképességét. Az olyan tagállamok, amelyekben jogszabály már most előírja, hogy a hitelező vonatkozó adatbázisban végzett keresés alapján értékelje a fogyasztó hitelképességét, fenntarthatják ezt az előírást.

A hitelképesség vizsgálatához szükséges információk tehát vagy magától a fogyasztótól származnak, vagy a vonatkozó adatbázisban végzett keresés alapján állnak a hitelnyújtó rendelkezésére.

Az adatbázisokhoz való hozzáférésről az új Irányelv 9. cikke rendelkezik. A 9. cikk (1) bekezdése értelmében a határokon átnyúló hitelek esetében a fogyasztók hitelképességének értékelése céljából minden tagállam szavatolja a más tagállamból származó hitelezők számára az adott tagállamban használt adatbázisokhoz való hozzáférést. A hozzáférési feltételekre érvényes a megkülönböztetés tilalma. A 9. cikk (2) bekezdése szerint, ha a hiteligenylést adatbázisban való keresés alapján utasítják vissza, a hitelező a fogyasztót késedelem nélkül és díjmentesen tájékoztatja az adatbázisban végzett keresés eredményéről és a szóban forgó adatbázis jellemzőiről. Ezt az információt a fogyasztónak csak akkor nem kell megadni, ha azt az uniós jog tiltja vagy az ellentétes a közrend és a közbiztonság céljaival. A 9. cikk (2) és (3) bekezdéséhez a bevezető (29) bekezdés fűz néhány kiegészítést.

²³ L. a 2002-es javaslat 9. cikk. Hasonló szigorú előírást tartalmaz azonban az USA-ban a jelzáloghitelről szóló törvényről 2007-ben kidolgozott javaslat. L. *Mortgage Reform and Anti-Predatory Lending Bill*, H.R. 3915., Interneten is elérhető: <http://www.govtrack.us/congress/bill?bill=h110-3915>

²⁴ *BGH* WM 1989, 595.

²⁵ *Siems* [2008], 456. 26. lábjegyzet.

²⁶ *Bülow–Arzt* [2005], 1157.; *Franck* [2003], 342.; *Riesenhuber* [2003], 332. és köv.

²⁷ *Siems* [2008], 456.

Az új Irányelv 8. cikk (2) bekezdése értelmében a tagállamoknak azt is biztosítaniuk kell, hogy ha a felek a hitelszerződés megkötését követően megállapodnak a teljes hitelösszeg megváltoztatásában, akkor a hitelező köteles a fogyasztóval kapcsolatosan rendelkezésére álló pénzügyi információkat naprakésszé tenni, és a teljes hitelösszeg jelentős mértékű növelését megelőzően a fogyasztó hitelképességét értékelni.

A 8. cikk nem ad választ arra a kérdésre, hogy a hitelképesség hiányából a hitelnyújtónak milyen következtetéseket kell levonnia. Hitelnyújtási tilalom mindebből nem következik. Egyfajta felvilágosítási kötelezettséget azonban a hitelező terhére ez alapján mindenképp meg lehet állapítani.²⁸ Kérdés, ha a hitelező ennek a felvilágosítási kötelezettségnek nem tesz eleget, és a fogyasztó utóbb fizetési késedelembe esik, akkor a tájékoztatás hiánya alapot nyújt-e a kármegosztásra. Ez megalapozottnak tűnik.

2.3.4. Egyes hitelfajtákra irányadó speciális rendelkezések

Külön tájékoztatási kötelezettséget ír elő az új Irányelv 6. cikke a folyószámlahitelek és bizonyos egyedi hitelmegállapodások esetén. Ezt a szakaszt az új Irányelv 2. cikk (3) bekezdése (*folyószámlahitel*), (5) bekezdése (*hitelszövetkezetek útján történő hitelnyújtás*), valamint a 2. cikk (6) bekezdése (*adósságátütemezési célú hitelek*) esetében kell alkalmazni. A 6. cikk (5) bekezdése alapján azonban egyes rendelkezéseket az új Irányelv tárgyi hatálya alól egyébként teljesen kivett olyan folyószámlahiteleknél is alkalmazni kell, amelyek alapján a hitelt 1 hónapon belül vissza kell fizetni [2. cikk (2) bekezdés e) pont].

A 6. cikk (1) bekezdése szerint *kellő időben*, azt megelőzően, hogy a fogyasztót az adott hitelre vonatkozó bármilyen hitelmegállapodás vagy ajánlat kötné, a hitelező – és adott esetben a hitelközvetítő – a fogyasztó rendelkezésére bocsátja a különböző ajánlatok összehasonlításához szükséges információkat, annak érdekében, hogy a fogyasztó megalapozott döntést hozhasson a hitelmegállapodás esetleges megkötéséről. Ezt a tájékoztatást nyomtatott formában vagy más tartós adathordozón kell biztosítani, és minden információt egyaránt jól látható módon kell feltüntetni. Ez a tájékoztatás az új Irányelv III. mellékletében található formanyomtatványon *adhato* meg. A hitelező ennek a formanyomtatványnak az átadásával teljesíti tájékoztatási kötelezettségét. Némileg zavart okozhat azonban az „*adhato*” kifejezés, amely eltér az 5. cikk (1) bekezdése által használt „*kell*” fordulattól. Ez felveti azt a kérdést, hogy a hitelező a 6. cikk által nevesített hitelek esetén a szerződést megelőző tájékoztatási kötelezettségének más módon is eleget tud-e tenni. Mivel ebben az esetben nem a magyar nyelvű fordítás hiányosságáról van szó, hiszen a német nyelvű szöveg is feltételes módot használ, ezért azt mondhatjuk, hogy a 6. cikk hatálya alá tartozó

²⁸ Rott [2008], 1110.

hitelszerződések esetében a szerződést megelőző tájékoztatásnyújtásnak nem kizárólagos módja a III. mellékletben foglalt formanyomtatvány fogyasztónak történő átadása.

Összességében kijelenthetjük, hogy az említett hitelfajták esetében az új Irányelv 6. cikk (1) bekezdése alapján a hitelezőt a szerződés megkötését megelőzően terhelő tájékoztatási kötelezettség szűkebb körű, mint a fogyasztói hitelek más eseteinél az 5. cikk (1) bekezdése értelmében. Ezt tükrözi a III. mellékletben található formanyomtatvány szövege is.

A 6. cikk (2) bekezdése opciós lehetőséget biztosít a tagállamok számára, hiszen lehetővé teszi, hogy a 2. cikk (3) bekezdésében említett folyószámlahitelek esetében a tagállamok úgy határozzanak, hogy a tájékoztatásban nem kell a teljes hiteldíjmutatót feltüntetni. Ezzel szemben azonban a 6. cikk (1) bekezdés h) pontja alapján a tájékoztatásban fel kell tüntetni, hogy a fogyasztót bármikor felszólíthatják a teljes hitelösszeg visszafizetésére.

A 2. cikk (5) és (6) bekezdéseiben említett hitelfajtákra nézve a 6. cikk (3) bekezdése tovább szélesíti a hitelezőt terhelő tájékoztatási kötelezettség körét.

Ezen hitelfajták esetében főszabály szerint a fogyasztót nem illeti meg a hitelmegállapodás tervezetéhez való jog. Ez alól a 6. cikk (6) bekezdése tesz kivételt, azzal, hogy ez a jog csak akkor illeti meg a fogyasztót, ha az adott hitelfajta-ra a 10. cikk egyébként alkalmazandó.

Az egyes távközlési eszközök használatából fakadó sajátosságokra a 6. cikk (7) bekezdése utal. Ez megegyezik az 5. cikk (3) bekezdésével.

Mint erre már utaltunk, annak ellenére, hogy az új Irányelv 2. cikk (2) bekezdés e) pontja a tárgyi hatály alóli teljes kivételek közé sorolja azokat a folyószámlahiteleket, amelyek alapján a hitelt 1 hónapon belül vissza kell fizetni, a szerződést megelőző tájékoztatási kötelezettségről szóló egyes szakaszokat esetükben mégis alkalmazni kell. Erre akkor kell sort keríteni, ha a hitelező az említett típusú folyószámlahitelre távbeszélőn keresztül tett ajánlatot, illetve ha kéri a folyószámlahitel azonnali rendelkezésre bocsátását. Ezekben az esetekben a pénzügyi szolgáltatás fő jellemzőinek a leírása tartalmazza legalább:

- a) a teljes hitelösszeget;
- b) a hitelkamatlábát; és
- c) a teljes hiteldíjmutatót.

Kérdés természetesen, hogy mi az értelme annak, hogy a 2. cikk (2) bekezdés e) pontjában említett folyószámlahiteleket az új Irányelv tárgyi hatálya alóli teljes kivételek között tüntetik fel, miközben egyes rendelkezéseket mégis alkalmazni kell az esetükben.

Összességében megállapítható, hogy a 6. cikk felépítése szükségtelenül bonyolítja az Irányelvben foglalt szabályozást. Az egyes hitelfajtákra vonatkozó különbségtételt sokkal egyszerűbb kodifikációs megoldással is el lehetett volna érni.

2.3.5. A tájékoztatási kötelezettség megszegésének jogkövetkezmenyei

A szerződéskötést megelőző szakaszban fennálló tájékoztatási-információnyújtási kötelezettségek megszegésének a jogkövetkezmenyeit az új Irányelv nem határozza meg, ezek továbbra is tagállami hatáskörben maradnak. Itt is figyelembe kell azonban venni a 23. cikket, amely szerint az előírt szankcióknak hatékonyaknak, arányosaknak és visszatartó erejűeknek kell lenniük.

A német és az osztrák jog alapján a jogkövetkezmenyeket ez idáig a *culpa in contrahendo* körében vonták le [BGB 311. § (2) bek., 241. § (2) bek., 280. § (1) bek.], ami gyakorlatilag kártérítést jelentett. Ez vonatkozik a hitelképességi vizsgálat elmulasztására is, amit azonban a német bírói gyakorlatban kivételesen csak akkor kívántak meg, ha a hitelező átvállalta a hitelezési kockázat egy részét.²⁹ Az új Irányelv alapján már közigazgatási jogi szankciók alkalmazását is lehetségesnek tartják.³⁰

A magyar jogban a szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség elmulasztásáról a Ptk. 205. § (3) bekezdése rendelkezik. Eszerint a felek a szerződés megkötésénél együttműködni kötelesek, és figyelemmel kell lenniük egymás jogos érdekeire. A szerződéskötést megelőzően is tájékoztatniuk kell egymást a megkötendő szerződést érintő minden lényeges körülményről. A törvény szankciót azonban nem fűz a szerződéskötés előtt fennálló tájékoztatási kötelezettség megszegéséhez. Mivel itt még nincs szó létrejött (és érvényes) szerződésről, ezért a szerződésszegés jogkövetkezmenyeit nem lehet alkalmazni. Kizárólag a Ptk. 339. § alkalmazása jöhet szóba, vagyis azt mondhatjuk, hogy a szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség megsértése – deliktualis alapján – vált ki kártérítési jogkövetkezmenyt. Ennek a kártérítési jogkövetkezmenynek a hatékonysága megkérdőjelezhető. Ezzel is magyarázható, hogy ehhez az új Irányelv implementációját végrehajtó, a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény 21. § (2) bekezdése egy további, speciális szankciót fűz. Az idézett szakasz ugyanis kimondja, hogy ha a fogyasztó a hitelezőt a szerződéskötést megelőzően terhelő tájékoztatást a szerződéskötést követően kapja kézhez, akkor elállási (felmondási) jogát a tájékoztatás kézhezvételétől számított 14 napig gyakorolhatja.

2.3.6. Rész-összefoglalás

Kérdés, hogy az új Irányelv által előírt, lényegesen emelt szintű szerződést megelőző tájékoztatási kötelezettség kedvező, vagy inkább negatív hatásokkal fogja járni. A pozitív értékelés szerint a szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség szintjének az emelése kedvezően fogja érinteni a hitelpiacokat, mert ezáltal a fogyasztók megalapozottabb döntést tudnak hozni. Ennek következtében pedig

²⁹ *Siems* [2008], 456. 28. lábjegyzet.

³⁰ *Rott* [2008], 1110.

erősödni fog a fogyasztókért folytatott harc. Mindemellett az egységesített formanyomtatványok alkalmazása révén a fogyasztó könnyebben tudja összehasonlítani a különböző hitelajánlatokat, és mindez kedvezően érinti a fogyasztó választási lehetőségeit.³¹

Más nézet szerint a megnövekedett mértékű információs kötelezettségből egyik félnek sem fog sem kára, sem haszna származni.³² A hitelezőknek természetesen többletkiadást fog okozni az új Irányelv mellékletében szereplő formanyomtatvány alkalmazása, de ezek a költségek nem lesznek túlzottan magasak. Másrészt viszont a fogyasztó nem sokat nyer ezzel a formanyomtatvánnyal, hiszen ezeket valószínűleg csak felületesen fogja átolvasni. Emellett pedig a bankügyletek terén megmutatkozó ún. ügyleti analfabetizmus ettől még nem fog csökkenni.³³ A tanácsadási kötelezettség bevezetésétől sem lehet lényeges változást várni, hiszen – szemben a 2002-es első irányelvjavaslattal – ennek keretében általánosságban csak a hitelszerződés rendelkezéseit kell a fogyasztó számára közérthetővé tenni, jogkövetkezményeket azonban nem határoz meg az új Irányelv, így azt a kötelezettséget sem írja elő, hogy a hitelnyújtás során a bank felelősségteljesebben járjon el. A tájékoztatási kötelezettség egységessé tétele annyi előnnyel azonban jár a fogyasztó számára, hogy a kártérítési igények érvényesítése ezáltal könnyebbé válhat.³⁴

A szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség növekedéséhez kapcsolódóan azt is ki kell emelni, hogy ennek következtében a hitelezőnek olyan nagy mennyiségű információt kell a fogyasztóra zúdítania, amellyel a fogyasztó nem igazán tud mit kezdeni. Amellett, hogy mindez növeli a hitelező költségeit, egyáltalán nem biztos, hogy egy átlagos fogyasztó számára megkönnyíti a hitelfelvételről hozandó döntést.

III. A fogyasztót megillető elállási jog

A fogyasztót megillető elállási jogról az új Irányelv 14. cikke rendelkezik. A 14. cikk alapján a fogyasztó 14 naptári napon belül, indoklás nélkül elállhat a hitelmegállapodástól. Ha a fogyasztó gyakorolja elállási jogát, a hitelező számára 30 napon belül köteles megfizetni a tőkét, valamint a tőke után a hitellehívás időpontjától a tőke visszafizetésének időpontjáig felgyülemlett kamatot. Ezen túlmenően a fogyasztó semmilyen más ellentételezésre nem köteles [14. cikk (3) bekezdés b) pont].

A 14. cikk (4) bekezdése szerint, ha a hitelező vagy harmadik fél a hitelmegállapodással kapcsolatosan járulékos szolgáltatást is nyújt, a fogyasztót az elállási jog gyakorlása után a továbbiakban a járulékos szolgáltatás nem köti.

³¹ COM (2007) 546.

³² *Siems* [2008], 456.

³³ Ezzel külön foglalkozik a Bizottság egy 2007-es kezdeményezése, amely a pénzügyletek megismerését célzó általános képzés kialakítása mellett érvel: COM (2007) 808.

³⁴ *Siems* [2008], uo.

A 14. cikk (6) bekezdése lehetővé teszi a tagállamok számára az elállási jog kizárását, feltéve hogy a hitelszerződés megkötéséhez törvény közjegyző közreműködését írja elő. Ebben az esetben a közjegyzőnek meg kell erősítenie, hogy a fogyasztó számára garantálták az 5. és 10. cikk szerinti jogokat (szerződéskötést megelőző tájékoztatás, valamint a hitelszerződés kötelező tartalmi elemei). Ehhez hasonló kizárási lehetőséget a 2002/65/EK irányelv is tartalmaz. Ezzel a lehetőséggel sem a magyar, sem a német jogalkotó nem élt.

IV. A hitel határidő előtti visszafizetése

A kölcsönösszeg határidő előtti visszafizetése egy fontos kivétel a *pacta sunt servanda* elve alól. Banküzemeltetési szempontból ez azért kiemelkedő terület, mert alapvetően érinti a hitelkihelyezés és a refinanszírozás közötti rendkívül szoros kapcsolatot. Ezen a ponton a határidő előtti visszafizetés joga kapcsolódik a bankot megillető egyoldalú szerződésmódosítási joghoz, azáltal, hogy az a hitelező számára jelent egy fontos kivételt a *pacta sunt servanda* elve alól, és amely szintén szoros kapcsolatban áll a hitelkiváltással.³⁵

Banki oldalról a hitelnyújtás és a refinanszírozás valójában ugyanannak a tranzakciónak két különböző oldala, amelyet gyakran neveznek aktív és passzív ügyletnek. Természetes elvárás, hogy a jogalkotó a hitelügyletek szabályozása során a hitel/kölcsönszerződés és a refinanszírozás közötti kölcsönös függést figyelembe vegye.³⁶ A jogi szabályozásnak emellett a hitelek különböző típusaira is figyelemmel kell lenni. Mivel a különböző hiteltípusok súlya és jelentősége országonként eltér, ezért a jogi szabályozás is meglehetősen sokszínű. Az egyes országokban jellemző hiteltípusok meghatározzák a refinanszírozás módját is: amíg az angolszász országokban az ún. másodlagos jelzálogpiacokon tevékenykedő – részben állami – intézményeket hozták létre,³⁷ addig a kontinentális országokban a refinanszírozás hagyományosan a jelzáloglevél intézményéhez kapcsolódik. Az utóbbi években a változó kamatozású hitelek világszerte, így a kontinentális európai országokban is egyre nagyobb piaci hányadra tettek szert. Ennek oka, hogy ezek a termékek rugalmasabbak, jobban megfelelnek a növekvő munkahelyi bizonytalanságból, a mobilitásból, valamint az új finanszírozási formákból származó igényeknek. A változó kamatozású hiteleket elsősorban azok a hitelintézetek kínálják, amelyek refinanszírozása döntően rövid futamidejű eszközökkel történik, így számukra tényleges kamatkockázat nem is áll fenn.³⁸ Szemben az állandó kamatozású, felmondási korlátokkal ellátott hitelekkel, amelyek a határidő előtti visszafizetésre csak nagyon szűk körben nyúj-

³⁵ Erről részletesebben l.: Bodzási [2010], 24–42.

³⁶ Köndgen [2000], 17.

³⁷ Ilyen például az USA-ban a világgazdasági válság nyitányaként a 2008-as évben fizetéseképtelenné vált, majd jelentős állami támogatásban részesített *Fannie Mae* és *Freddie Mac*.

³⁸ Dübel–Köndgen [2006], 9.

tanak lehetőséget, addig a változó kamatozású hiteleknél erre széles körben nyílik lehetőség. A fogyasztók védelmét a legtöbb jogrendszerben azzal oldják meg, hogy a változó kamatozású hiteleket egy kamat-„plafonnal” látják el, vagyis a hitelszerződésben megjelölnek egy felső értékét, amelyet a kamat nem léphet át.

4.1. Az új Irányelv 16. cikkének szabályozása

A tagállami jogrendszerek a határidő előtti visszafizetés szabályozása terén térnek el egymástól a legnagyobb mértékben. Ezzel is összefügg, hogy az új Irányelv leginkább vitatott szakasza a határidő előtti visszafizetésről szóló 16. cikk,³⁹ annak ellenére, hogy a régi Irányelv 8. cikkében található rendelkezésekhez képest⁴⁰ az új Irányelv 16. cikke csupán kisebb változtatásokat tartalmaz.⁴¹

4.1.1. A 16. cikk (1) bekezdése

A 16. cikk (1) bekezdés alapján a fogyasztónak joga van a hitelmegállapodás szerinti kötelezettségeit egészben vagy részben bármikor teljesíteni. Ilyen esetekben jogosult a hitel teljes költségének csökkentésére, ami a szerződés fennmaradó időtartamára esedékes kamatot és költséget foglalja magában.

Feltűnő, hogy a szabályozás nem kívánja meg a fogyasztó oldalán egy indokolt és jogszerű érdek fennállását a határidő előtti visszafizetésre vonatkozóan. Egyetértünk azzal a nézettel, amely szerint mindez bonyolultabbá fogja tenni a hitelnyújtókat a határidő előtti visszafizetés által ért károsodás számítására és érvényesítésére vonatkozó tagállami előírásokat.⁴² Ezt már az Irányelv bevezető (39) bekezdése is előrevetíti.

4.1.2. Az ellentételezés mértéke a 16. cikk (2) bekezdése alapján

A 16. cikk (2) bekezdése szerint a hitel határidő előtti visszafizetése esetén a hitelező jogosult a hitel határidő előtti visszafizetéséhez közvetlenül kapcsolódó esetleges, méltányos és objektíve indokolt költségek ellentételezésére, feltéve hogy a határidő előtti visszafizetés olyan időszakra esik, amelyre a hitelkamatláb rögzített. Az ilyen ellentételezés nem haladhatja meg a határidő előtt visszafizetett hitel

³⁹ *Wendehorst* [2009], 37.

⁴⁰ Régi Irányelv 8. cikke: „A fogyasztó jogosult a hitelszerződés szerinti kötelezettségeinek teljesítésére a hitelszerződésben meghatározott időpont előtt. Ilyen esetben, a tagállamok által meghatározott szabályok szerint, a fogyasztó jogosult a hitel teljes költségének arányos csökkentésére.”

⁴¹ *Gsell–Schellhase* [2009], 27.

⁴² *Gsell–Schellhase* [2009], 28.

összegének 1 százalékát, ha a határidő előtti visszafizetés és a hitelmegállapodásnak a megállapodásban foglalt megszűnési időpontja közötti időszak az 1 évet meghaladja. Ha ez az időszak az 1 évet nem haladja meg, az ellentételezés nem lépheti túl a határidő előtt visszafizetett hitel összegének 0,5 százalékát.

A gyakorlatban gondot okozhat, hogy a 16. cikk (2) bekezdése nem részletezi, hogy pontosan milyen ellentételezésre is tarthat igényt a hitelező. A (2) bekezdés alapján a hitel határidő előtti visszafizetéséhez közvetlenül kapcsolódó, esetleges, méltányos és objektíve indokolt költségek alkotják a hitelező által igényelhető ellentételezést. Mivel a 16. cikk (1) bekezdése kamatról és költségről tesz említést, ezért felmerül a kérdés, hogy az ellentételezés a (2) bekezdés alapján csupán a költségekre terjedhet ki, a kamatveszteségből származó károkra azonban nem? A 3. cikk g) pontja meghatározza „*a hitel fogyasztó által viselt teljes költsége*” kifejezést, amelybe bele kell érteni a kamatot, jutalékot, az adókat és bármely egyéb díjat. Ebből arra a következtetésre is lehet jutni, hogy a „költség” kifejezést tágan kell értelmezni, vagyis abban a kamatok is beletartoznak. Ugyanakkor a 16. cikk szándékoltan tesz különbséget a „költség” és a „kamat” kifejezések között.⁴³ Az azonban, hogy a 16. cikk ezt a két kifejezést korántsem konzekvensen alkalmazza, világosan mutatja, hogy amíg az (1) bekezdés szerint a határidő előtti visszafizetés esetén a fogyasztó jogosult a hitel – kamatot és költségeket – magában foglaló teljes költségének a csökkentésére, addig a (2) bekezdés szerint a hitelezőnek csak a költségeket magában foglaló ellentételezésre lehet igénye. A hitelező ez alapján tehát a kamatveszteségből adódó kárai megtérítésére nem tarthat igényt. Egyedüli segítségére csak a 16. cikk (4) bekezdés b) pontja lehet, amely szerint a tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy a hitelező kivételesen nagyobb ellentételezést is követelhet. A hitelező tehát akkor kerülhet méltányos helyzetbe, ha a tagállami jog alapján – mint ahogy ezt például a német jog lehetővé teszi – ilyen esetekben a kamatkülönbözetből, illetve a kamatveszteségből származó kárai megtérítését is igényelheti, és a tagállam él a 16. cikk (4) bekezdés b) pontjában foglalt eltérési lehetőséggel.

Mindebből az következik, hogy a 16. cikk (2) bekezdése alapján a hitelezőt megillető ellentételezés csupán a költségekre terjed ki, a kamatkülönbözetből, illetve a kamatveszteségből származó károkra azonban nem.⁴⁴

Egy további kérdés, hogy mit kell az ellentételezés által fedezett költségek alatt a 16. cikk (2) bekezdése szempontjából érteni? A 16. cikk (2) bekezdése szerint a költségeknek a hitel határidő előtti visszafizetéséhez közvetlenül kapcsolódnuk kell, méltányosnak és objektíve indokoltnak kell lenniük. Ezek alapján előreláthatóan a következő költségtényezők kerülhetnek ellentételezésre:

- a) adminisztratív költségek;
- b) refinanszírozási költségek.

⁴³ Freitag [2008], 1104.

⁴⁴ Freitag [2008], 1104.

Adminisztratív költségek azok, amelyek az előtörlesztés következtében megszűnő vagy módosított feltételek szerint fennmaradó hitelszerződés banki feldolgozásából fakadnak. Ezekből a költségekből természetesen le kell vonni a bank által a határidő előtti visszafizetés által megspórolt kiadásokat, így például azokat a megtakarításokat, amelyek egy megszűnő hitel kezelésével együtt jártak volna. Ennek alapján a megspórolt hitelkockázati költségek sem számíthatók be az ellentételezésbe.

Amennyiben a hitel az előtörlesztés ellenére is fennmarad, de a módosított feltételek miatt növekednek a refinanszírozási költségek, akkor ezekre is igényt tarthat a bank az ellentételezés keretében. A refinanszírozási költségek kiszámítása azonban komoly nehézség elé állíthatja a bankokat. Ennek egyik oka, hogy a passzív ügylet refinanszírozási költségei nem az aktív ügylet oldalán megjelenő kockázatbeárazással függnek össze. Másrészt egy több ezer hitelszerződésből álló portfólió esetén nem igazán lehetséges a kis összegű hitelek refinanszírozási költségeinek pontos meghatározása. Ezen kívül a refinanszírozási feltételek megváltozásából származó károkért a bank csak kivételes esetekben kérhet ellentételezést a fogyasztótól. Ennek oka, hogy az ellentételezés mértékét a 16. cikk (5) bekezdése korlátok közé szorítja. A hitelező számára emellett egy meglehetősen nehéz feladat – főként, ha a kamatszint extrém mértékben csökken –, hogy új befektetések vagy újabb hitelkihelyezés révén az előtörlesztés révén hozzá befolyt összegekből legalább a visszafizetett hitel refinanszírozási költségeit fedezze.⁴⁵

A 16. cikk (2) bekezdése szerint azonban nemcsak a már ténylegesen fennálló, hanem az esetlegesen felmerülő költségek is beszámíthatók az ellentételezésbe. A magyar fordítás „esetleges” költségekről beszél, ami azonban pontosításra szorul. A német szövegben ezzel szemben a „*Lehetőség szerint felmerülő*” („*die möglicherweise entstandenen Kosten*”) költségek kifejezés szerepel.⁴⁶ Ebből következik, hogy a hitelező nemcsak az előtörlesztés által ténylegesen okozott és általa bizonyított költségek ellentételezését igényelheti, hanem egyes esetlegesen felmerülő, hipotetikus kiadásait is.⁴⁷ Más kérdés, hogy ezeket hogyan tudja bizonyítani és milyen módszerrel számítja ki. Mindenesetre szem előtt kell tartani a bevezető rendelkezések (39) bekezdésében foglalt azon elvet, amely szerint a hitelező számára biztosított ellentételezés kiszámításának átláthatónak és a fogyasztók által érthetőnek kell lennie már a szerződéskötést megelőző fázisban is, és a hitelmegállapodás teljesítése során minden esetben. Ezen felül a kiszámítás módjának a hitelezők számára könnyen alkalmazhatónak kell lennie, továbbá elő kell segíteni az ellentételezés illetékes hatóságok általi felügyeleti ellenőrzését. Ezt egészíti ki az új Irányelv 10. cikk (2) bekezdés r) pontja, amely alapján a hitelmegállapodásnak világos és egyértelmű módon

⁴⁵ Freitag [2008], uo.

⁴⁶ Angol verzió: „*possible costs*”.

⁴⁷ Freitag [2008], 1105.

tartalmaznia kell a tájékoztatást a hitelező ellentételezési jogáról és az ellentételezés meghatározásának módjáról.

Ebből egyértelműen következik, hogy a költségek meghatározása – ideértve az esetlegesen felmerülő költségeket is – a hitelező jogosultsága. Erről tehát nem kell tagállami szinten jogszabályt alkotni, máskülönben felesleges lenne „*az ellentételezés illetékes hatóságok általi felügyeleti ellenőrzése*”, amelyet a (39) preambulumbekzdés mond ki. Ezek alapján az ellentételezés meghatározása, kiszámítása is a hitelnyújtó joga.⁴⁸

4.1.3. Az ellentételezés korlátozása

A hitelezőt megillető ellentételezést a 16. cikk több rendelkezése is korlátozza. Ezek a korlátozások a következők:

a) az ellentételezés a 16. cikk (2) bekezdése alapján nem terjed ki a károokra, ezek megtérítésére a 16. cikk (4) bekezdés b) pontja alapján adott esetben a tagállami jogok adhatnak lehetőséget;

b) a 16. cikk (2) bekezdés 2. és 3. mondata által;

c) a 16. cikk (4) bekezdés a) pontja alapján;

d) a 16. cikk (5) bekezdése alapján.

Az első korlátot állító rendelkezés a 16. cikk (2) bekezdés 2. és 3. mondata. E szerint az ellentételezés nem haladhatja meg a határidő előtt visszafizetett hitel összegének 1 százalékát, ha a határidő előtti visszafizetés és a hitelmegállapodásnak a megállapodásban foglalt megszűnési időpontja közötti időszak az 1 évet meghaladja. Ha ez az időszak az 1 évet nem haladja meg, az ellentételezés nem lépheti túl a határidő előtt visszafizetett hitel összegének 0,5 százalékát. Ezek a szabályok tehát az előtörlesztés időpontja és az ellentételezés összege között állítanak fel kapcsolatot. Ez a rendelkezés egyes vélemények szerint már önmagában elhibázott. A bírálatok kiegészülnek azzal, hogy azáltal, hogy a 16. cikk (2) bekezdés 2. és 3. mondata csak a hitelszerződés megszűnéséig terjedő időszakot veszi figyelembe, nincs tekintettel az előtörlesztés révén felmerülő további járulékos kezelési költségekre.⁴⁹ Ez a kritika tehát abból indul ki, hogy a költségek meghatározása során a hitelező csakis a hitelszerződés szerinti eredeti megszűnési időpontot veheti figyelembe, az azt követő időszak alatt felmerülő kiadásaira azonban nem tarthat igényt.

Arra is figyelemmel kell lenni, hogy a hitelező ellentételezésére csak akkor kerülhet sor, ha az előtörlesztés olyan időszakra esik, amelyre a hitelkamatláb rögzített. Ilyen esetekben a fogyasztót általában nem illeti meg a rendes felmondás joga.

⁴⁸ Freitag [2008], 1105.

⁴⁹ Freitag [2008], uo.

Ha ugyanis a rendes felmondás joga az ügyfelet megilleti, az előtörlesztés joga értelmét veszti.

A 16. cikk (5) bekezdésébe foglalt korlátozás alapján az ellentételezés nem haladhatja meg azt a kamatösszeget, amelyet a fogyasztó a hitel határidő előtti visszafizetésének időpontja és a hitelmegállapodásnak a megállapodásban foglalt megszűnési időpontja közötti időszakban fizetett volna. Itt újra utalni kell arra, hogy amíg a (2) bekezdés kizárólag költségekről beszél, addig az (5) bekezdés összekapcsolja az ellentételezést a kamattal, pontosabban a kamatkülönbözetből származó nyereséggel. A (2) bekezdésben említett költségek – így különösen az adminisztratív és refinanszírozási költségek – elsősorban azonban nem az elvárt és a ténylegesen befolyt kamat közötti különbszet mértékével állnak kapcsolatban. Emiatt ez a szakasz sokkal inkább a (4) bekezdés b) pontjához kapcsolódik, hiszen arra tekintettel kellene kimondani a túlkompenzáció tilalmát. Ennek ellenére az, hogy az ellentételezés kifejezés mindkét bekezdésben szerepel, továbbá, hogy a 16. cikk utolsó bekezdését, vagyis az (5) bekezdést valamennyi ezt megelőző bekezdésre alkalmazni kell, egyértelművé teszi, hogy az ellentételezésnek a (2) bekezdés alapján számított összegét az (5) bekezdés korlátozza. Ebből viszont az következik, hogy a hitelező nem tarthat igényt a refinanszírozási és adminisztratív költségeinek azon részére, amelyek az (5) bekezdésbe foglalt kamatkülönbözet mértékét meghaladják. A költségeknek ezt a fennmaradó részét az új Irányelv tehát a hitelezőre hárítja, amely azonban a fogyasztói hitelek drágulásához fog vezetni.⁵⁰

4.1.4. Az ellentételezés kizárása a 16. cikk (3) bekezdés alapján

A hitelezőt megillető ellentételezés összegét korlátozó rendelkezéseket egészíti ki a 16. cikk (3) bekezdése, amely azokat az eseteket sorolja fel, amelyeknél egyáltalán nem is igényelhető ellentételezés. Ezek a következők:

- a) ha a visszafizetés hitel-visszafizetési garancia gyanánt kötött biztosítási szerződés szerint történt;
- b) folyószámlahitel esetén;
- c) vagy ha a határidő előtti visszafizetés olyan időszakra esik, amelyre nem rögzített hitelkamatláb vonatkozik.

4.1.5. A 16. cikk (4) bekezdés a) pontja szerinti eltérési lehetőség

A 16. cikkbe foglalt harmonizált rendelkezések sokat veszítenek a jelentőségükből a tagállamoknak biztosított azon eltérési lehetőség által, amelyet a 16. cikk (4) be-

⁵⁰ Freitag [2008], 1106.

kezdése rögzít. A már idézett 16. cikk (4) bekezdés a) pontja alapján a tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy a hitelező csak azzal a feltétellel kérhet ellentételezést, hogy a visszafizetendő összeg túllépi a nemzeti jogban meghatározott küszöböt. A küszöb 12 hónapra nem haladhatja meg a 10 000 eurót. A (40) preambulumbekkezdés szerint a 10 000 eurót meg nem haladó küszöb meghatározásakor a tagállamoknak figyelembe kell venniük, hogy a piacon mekkora a fogyasztói hitelek átlagösszege.

Jogirodalmi álláspont szerint ez a tagállamoknak adott opciós lehetőség szükségtelenül bonyolítja a jogi szabályozást, és tényleges előnnyel sem a fogyasztó, sem a hitelező számára nem jár.⁵¹

4.1.6. A 16. cikk (4) bekezdés b) pontjába foglalt opciós lehetőség

A 16. cikk (4) bekezdés b) pontja szerint a tagállamok rendelkezhetnek úgy is, hogy a hitelező kivételesen nagyobb ellentételezést is követelhet, ha bizonyítani tudja, hogy a határidő előtti visszafizetés miatt vesztesége meghaladja a hitelösszeg 1 százalékát. A veszteség fogalmát a 16. cikk (4) bekezdés utolsó bekezdése határozza meg, amely szerint veszteség alatt az eredetileg rögzített kamatláb és azon kamatláb különbségét kell érteni, amelyen a hitelező a határidő előtt visszafizetett összeget kölcsön tudja adni a piacon a határidő előtti visszafizetés időpontjában, beleértve a határidő előtti visszafizetésnek az igazgatási költségekre gyakorolt hatását. A jogirodalomban ezzel kapcsolatban arra hívják fel a figyelmet, hogy ez alapján a rendelkezés alapján a veszteségszámítás módja az ún. aktív-aktív összehasonlítás, miközben jelenleg az ún. aktív-passzív módszert alkalmazzák. Ez utóbbi szerint az előtörlesztett hitel kamatát a betéti kamatokkal vetik össze, és az ennek alapján számított különbség lesz a veszteség. Az aktív-aktív összehasonlítás kizárólagossá tétele a hitelezőt az aktív ügylet oldalán újabb eszközfelhasználásra és ezzel összefüggésben újabb kockázatok vállalására kötelezi. Ezt az új szabályozást aggályosnak tekintik, amely a hitelezők döntéshozatali szabadságát is hátrányosan érinti.⁵²

A 16. cikk (4) bekezdés utolsó mondatában meghatározott veszteségszámítási mód harmonizált rendelkezésnek minősül, vagyis a 22. cikk (1) bekezdése alapján attól a tagállamok nem térhetnek el. Ez egyben azt is jelenti, hogy a tagállami jogalkotónak nincs arra lehetősége, hogy további elemekkel egészítse ki a veszteség fogalmát. Ez a hitelezők számára azért különösen hátrányos, mert emiatt a tagállami jogalkotó a 16. cikk (4) bekezdés b) pontja szerint sem biztosíthat igényt az ellentételezésre azokért az adminisztratív és refinanszírozási költségekért, amelyek a 16. cikk (2) bekezdése szerinti felső határt meghaladják. Ebből azonban az is következik, hogy a költségek és a kamatveszteség érvényesítése között egyfajta alternativitás áll

⁵¹ Freitag [2008], uo.

⁵² Freitag [2008], 1107.

fenn, vagyis a hitelező kizárólag vagy az egyik, vagy a másik igényt érvényesítheti.⁵³ Ez pedig a fogyasztói hitelek már említett drágulását eredményezheti.⁵⁴

Végül érdemes utalni arra is, hogy a 16. cikk (4) bekezdés b) pontjába foglalt eltérési lehetőség – amennyiben azzal a tagállamok élnek – hátrányosan érinti a jogterület egységesítésére irányuló törekvéseket.⁵⁵ Az ún. harmonizációs deficit ezen rendelkezés alapján jóval nagyobb lesz, mint a 16. cikk (4) bekezdés a) pontja alapján.⁵⁶ Nem csoda, hogy a 16. cikk (4) bekezdésébe foglalt eltérési lehetőségekkel a német jogalkotó nem élt, és azt a jogirodalom az osztrák jogalkotónak sem ajánlja.⁵⁷

4.1.7. A 16. cikk alapján a hitelezőket terhelő kötelezettségek

A határidő előtti visszafizetésnek az új Irányelv 16. cikkébe foglalt szabályai alapján a hitelezők számára két alapvető kérdés merül fel. Egyrészt az, hogy hogyan fogják pontosan meghatározni az ellentételezés mértékét, másrészt hogyan tesznek eleget a 10. cikk (2) bekezdés r) pontja szerinti kötelezettségüknek, miszerint a hitelmegállapodásnak világos és egyértelmű módon tartalmaznia kell a hitelezőt megillető ellentételezés módját. Az ellentételezés konkrét összegének a meghatározása szempontjából a hitelezőknek azt kell szem előtt tartaniuk, hogy az új szabályozás alapján elsősorban az adminisztratív, kezelési költségek megtérítésére tarthatnak igényt, amelyek azonban nem feltétlenül a hitelösszeg nagyságától függenek. A hitelező azonban megteheti azt, hogy az adminisztratív és a refinanszírozási költségeket elkülöníti egymástól és a fogyasztónak egy átalányösszeget határoz meg, amelyből természetesen levonásra kerülnek az előtörlesztés által elért megtakarítások. Emellett a refinanszírozáshoz kapcsolódó káraitra – amelyek nem minősülnek költségeknek és amelyekből az ehhez kapcsolódó kockázatsökkenést le kell vonni – az előtörlesztett hitelösszeg egy meghatározott százalékában kifejezve tart igényt.⁵⁸ A jogirodalomban mindezek alapján azt vetítik előre, hogy az ellentételezés számításának jelenlegi módjától eltérően a jövőben a költségek átalányösszegbe foglalása fog előtérbe kerülni, amelyet a határidő előtt visszafizetett hitelösszeg százalékában fognak kifejezni.⁵⁹ Az ellentételezésnek átalányösszegben történő meghatározásával szembeni további kritérium, hogy a kalkulációnak képviselhetőnek és objektíve érthetőnek kell lennie.⁶⁰

⁵³ *Wendehorst* [2009], 38.

⁵⁴ *Freitag* [2008], 1108.

⁵⁵ *Gsell–Schellhase* [2009], 28.

⁵⁶ *Freitag* [2008], 1110.

⁵⁷ *Wendehorst* [2009], 39.

⁵⁸ *Freitag* [2008], 1106.

⁵⁹ *Freitag* [2008], 1107.

⁶⁰ *Wendehorst* [2009], 38.

Mindemellett azonban kérdéses, hogy az ellentételezés ezen technikájáról miként lehet a fogyasztót a hitelszerződésben világosan és egyértelmű módon tájékoztatni. Az ellentételezés összegének számítási módjától függetlenül a 10. cikk (2) bekezdés r) pontja szerinti tájékoztatási kötelezettségnek lesz egy olyan negatív következménye is a hitelezők számára, hogy a költségstruktúrájukat a hitelszerződésben nyilvánosságra kell hozniuk, amely reklámszempontról meglehetősen hátrányos.

V. Az új Irányelv értékelése

5.1. A jogirodalom és a gazdasági szereplők értékelése

A tagállami kompromisszumként született uniós norma egyes területeken visszalépést fog eredményezni a régi Irányelvhez képest. Ilyen mindenekelőtt a kötelező írásbeli forma elhagyása, amelyet egy határokon átnyúló fogyasztói hitelpiac vonatkozásában az uniós jogalkotó már nem tartott annyira lényeges garanciának. Kérdés, hogy a megemelt szintű tájékoztatási kötelezettség és az elállási jog képes-e kompenzálni az írásbeliség elhagyását. Az mindenesetre tény, hogy az elállási jog azokban a tagállamokban, ahol ez már most is ismert (pl. Németország), nem bír túlzott gyakorlati jelentőséggel.⁶¹

Arra is utalni kell, hogy a teljes harmonizációt kimondó új Irányelv ellenére a tagállami jogok számos rendelkezése érintetlen marad. Ebbe a körbe tartozik egyrészt az uzsora szabályozása, de a kapcsolt szerződésekre vonatkozó előírások is. Arról nem is beszélve, hogy az eljárásjogi szabályozás teljes egészében tagállami kompetenciában marad.

Kétséges, hogy a nehéz kompromisszum eredményeként, többéves tárgyalás-sorozat után megszületett új Irányelv milyen mértékben lesz képes növelni a fogyasztóvédelem szintjét a hitelszerződések jogán belül. A teljes harmonizációt célul tűző irányelv csak akkor lehetne a fogyasztóvédelmi magánjogon belüli tagállami eltérések kiegyenlítésének a hatékony eszköze, ha a személyi és tárgyi hatály, valamint a tartalom racionálisan kerül meghatározásra, a szabályok megfelelően részletezettek, vagyis jóval kevesebb a tagállami jogalkotói hatáskör, végül az irányelv meggyőzően szakszerű. Véleményünk szerint ez az új Irányelvről nem mondható el. Lényegében osztjuk azt a vélekedést, hogy az új Irányelv kapcsán nincs okunk a túlzott optimizmusra.⁶² Nincs ugyanis garancia arra, hogy az új Irányelv által a fogyasztóvédelem és a jogegységesítés magasabb foka elérhető lenne.⁶³

⁶¹ Rott [2008], 1113.

⁶² Gsell–Schellhase [2009], 28.

⁶³ Arzt [2009], 177.

A jogirodalom szkeptikus hozzáállása miatt nem meglepő, hogy az új Irányelvet nem sokkal a kihirdetése után⁶⁴ az *Európai Fogyasztók Szervezete* (BEUC), az *Európai Bankok Egysége*, valamint a *Finance&Leasing Association* (FLA) egybehangzóan kritikusan ítélte meg.⁶⁵

Röviden érdemes utalni az Oxera (*Oxford Economic Research Associates*) nevű brit gazdasági tanácsadó cég összegző elemzésére is.⁶⁶ A 2007-es jelentés kiinduló kérdése, hogy az uniós jogalkotó valóban el tudta-e érni azt az eredeti célját, hogy a fogyasztók eladósodását csökkentse. Ebből a szempontból azokat a tényezőket kell megvizsgálni, amelyek a hitelnyújtás időpontjában még nem láthatóak előre, és amelyek azt eredményezhetik, hogy a hitelfelvevő nem tud eleget tenni a kötelezettségeinek. Ilyen például a betegség vagy a munkanélküliség. Ezekkel az új Irányelv egyáltalán nem foglalkozik. Mindemellett az eladósodás megállítására irányuló igyekezet akár kontraproduktív is lehet, hiszen ha a jogalkotó a hitelező kötelezettségévé teszi a hitelezési kockázat jelentős részének a viselését, akkor ez negatívan fog hatni a bankok hitelnyújtási hajlandóságára. Ez pedig – amint azt a jelenlegi világgazdasági válság is megmutatta – azokat a potenciális hitelfelvevőket is hátrányosan érinti, akiknél az eladósodottság semmilyen szerepet nem játszik. Mindent összevetve az Oxera értékelése az új Irányelvről meglehetősen kritikus.

Az Oxera-jelentés elsősorban az új Irányelv költségeit hangsúlyozza.⁶⁷ A költségek első részét a közvetlen költségek teszik ki, amelyek alatt az uniós és a tagállami jogalkotás költségeit kell érteni. A költségek másik részét a hitelezőket terhelő ún. „*compliance costs*” teszi ki, amelyek abból állnak össze, hogy a hitelnyújtóknak alkalmazkodniuk kell az új Irányelv megváltozott előírásaihoz. Mindenekelőtt a felvilágosítási és dokumentációs költségek tartoznak ebbe a körbe, valamint az esetleges bírósági eljárások költségei. Harmadrészt számolni kell a közvetett költségekkel is, és az Oxera-jelentés szerint ez az új Irányelv fő problémája. A növekvő költségek és hitelezési kockázat összességében azt eredményezik, hogy a hitelezők számára a kis összegű hitelek gazdaságilag nem fognak megtérülni, vagyis az ilyen kisebb összegű hitelek kínálata jelentős mértékben redukálódni fog. Mindennek természetesen a fogyasztók is viselni fogják a következményeit, hiszen a hitelköltségek emelkednek, a hitelkínálat pedig szűkül. Az Oxera-jelentés csupán a brit nemzetgazdaság vonatkozásában egy sor negatív következményt prognosztizál.⁶⁸ E szerint az új Irányelv hatására több mint egymillió brit banki ügyfél fog kisebb összegű hitelhez jutni, mint eddig. Ennek következtében a fogyasztás a következő 2 évben 0,21 százalékkal

⁶⁴ 2008. május 22.

⁶⁵ *Siems* [2008], 454.

⁶⁶ Az első tanulmány 2003-ban készült, címe: „*Assessment of the economic impact of the proposed EC Consumer Directive*, July 2003”. A második jelentés 2007-ben készült, címe: „*What ist the impact of the proposed Consumer Credit Directive?* April 2007”. Interneten elérhetőek: www.oxera.hu

⁶⁷ L. 2007-es jelentés 3. és köv. o., 11. és köv. o.

⁶⁸ L. 2007-es jelentés 21. és köv. o.

fog visszaesni, ami kb. 1,4 Mrd angol fontot jelent. Ennek hatására pedig a brit GDP is csökkenni fog, mintegy 0,08 százalékkal, vagyis közel 850 millió angol fonttal.

Egyértelmű tehát, hogy a növekvő hitelköltségek hátrányosan érintik az egész nemzetgazdaságot. Ha ugyanis a fogyasztók jelentős része számára megszűnik, vagy legalábbis nagymértékben megnehezül a hitelfelvétel, akkor csökkenni fog az áruk és szolgáltatások fogyasztása, amely viszont a gazdasági növekedést veti vissza. Más vélemények szerint azonban makrogazdasági szempontból épp hogy előnyös, ha a hitelező bizonyos esetekben megtagadja a hitelnyújtást.⁶⁹ Ezt alátámasztják a jelenlegi világgazdasági válság kiváltó okai is, amelyek jól rávilágítanak arra, hogy mennyire veszélyes, ha a hitelpiacok „túlfűzötté” válnak.

5.2. *Javaslat az Irányelv személyi hatályának a kiterjesztésére*

Az új Irányelv maga mond le a biztosítéki ügyletek szabályozásáról, ennek megfelelően a kezességre sem terjed ki a hatálya. Több érv is szól azonban amellett, hogy a kezességre, illetve egyéb szukcessziós kötelmekre is ki kellene terjeszteni az új Irányelv rezsimjét, vagyis az abban biztosított védelmi szintet.⁷⁰ Ezt támasztja alá, hogy a Bizottság 1995-ös jelentése, valamint a 2002-es első irányelvjavaslat szerint még kiterjedt volna az új Irányelv hatálya a fogyasztói kezességi szerződésre, illetve más hasonló biztosítéki ügyletekre is.⁷¹ Erre azonban a végső szövegben már nem került sor.⁷² Arra mindenesetre az új Irányelv alapján lehetősége nyílik a tagállami jogalkotóknak, hogy ezt a védelmi szintet – bár nem az Irányelv hatályát – a kezességre és más járulékos ügyletekre is kiterjesszék. A kielégítő szintű védelem megteremtése fogyasztói kezesség esetén azért lenne különösen fontos, mert erre vonatkozóan (jelenleg még) nincs európai uniós jogszabály, a hitelezők pedig sokszor nemcsak a hitelfelvevő, hanem a kezes teljesítőképességét sem vizsgálják megfelelően, illetve tévesen mérik fel azt.⁷³

A védelmi szint kiterjesztése elsősorban a jogosultat terhelő, a szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség szintjének emelésével járna együtt. A kiterjesztés ennek megfelelően érintené a reklámokba foglalandó általános tájékoztatást (irányelv 4. cikk) és a szerződéskötést megelőzően a hitelnyújtót terhelő egyéb tájékoztatást is (irányelv 5. cikk). Ki kell emelni az irányelv 5. cikk (6) bekezdését,

⁶⁹ *Siems* [2008], 458.

⁷⁰ *Bülow–Arzt* [2005], 1155.

⁷¹ COM (2002) 443. L. a 3. cikkhez fűzött magyarázatot.

⁷² *Gsell–Schellhase* [2009], 27.

⁷³ A német Alkotmánybíróságnak (BVerfG.) és Legfelsőbb Bíróságnak (BGH) vannak olyan döntései, amelyek ilyen esetekben eljutottak a kezességi szerződésben a semmisség kimondásáig. L.: BVerfG Beschluß vom 19.10.1993 (1BvR 567/89) = BVerfGE 89, 214. = NJW 1994, 36-39.; BVerfG Beschluß vom 05.08.1994 (1BvR 1402/89) = NJW 1994, 2749; BGHZ 25, 318., WM 1990, 969, ZIP 2003, 796., ZIP 2005, 432.

amely szerint a tagállamok biztosítják, hogy a hitelezők – és adott esetben a hitelközvetítők is – megfelelő magyarázattal szolgáljanak a fogyasztónak (az általunk javasolt esetben a kezesnek is) annak érdekében, hogy az értékelhesse, hogy a javasolt hitelmegállapodás (kezeségvállalás) megfelelő-e igényei és pénzügyi helyzet szempontjából. Ez a kezeség esetén azt jelentené, hogy jogszabályi alapja lenne annak, hogy a kezes alaposabban megismerje a biztosítandó alapügyletet. Lényeges továbbá az irányelv 8. cikke, amely a fogyasztó hitelképességének értékelésére vonatkozó kötelezettséget ír elő a hitelnyújtó számára. A kezeség szempontjából is fontosak emellett a 10. cikk (a hitelmegállapodásban feltüntetendő információk), illetve a 14. cikk (a fogyasztót megillető elállási jog) rendelkezései.

A 2008/48/EK irányelv implementációját végrehajtó, a fogyasztónak nyújtott hiteltől szóló 2009. évi CLXII. törvény sajnos nem tett lépéseket abba az irányba, hogy a fogyasztói kezeségre is kiterjessze az irányelv védelmi szintjét.

Felhasznált irodalom

- Ady, J. – Paetz, E. [2009]: Die Umsetzung der Verbraucherkreditrichtlinie in deutsches Recht und besondere verbraucherpolitische Aspekte. *Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht Wertpapier-Mitteilungen*, 23/2009, 1061–1070.
- Artz, M. [2009]: Die „vollständige Harmonisierung“ des Europäischen Verbraucherprivatrechts. *Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht*, 4/2009, 171–177.
- Bacher V. [1998]: A versenyjog és az összehasonlító reklám. *Gazdaság és Jog*, 1998/6. sz., 3–10.
- Bodzási B. [2010]: Az általános szerződési feltételek egyoldalú módosításának joga – elemzés a német és az osztrák jog alapján. *Hitelintézeti Szemle* (9. évfolyam), 2010/1. sz., 24–42.
- Bülow, P. – Artz, M. [2005]: Am Vorabend einer neuen Verbraucherkreditrichtlinie. *Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht Wertpapier-Mitteilungen*, 25/2005, 1153–1157.
- Danco, A. [2003]: Die Novellierung der Verbraucherkreditrichtlinie. *Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht Wertpapier-Mitteilungen*, 18/2003, 853–861.
- Dübel, H.-J. – Köndgen, J. [2006]: *Die vorzeitige Rückzahlung in Europa*. Schriftenreihe des Verbandes deutscher Pfandbriefbanken, Band 20. Fritz Knapp Verlag, Frankfurt am Main.
- Effer-Uhe, D. O. – Watson, J. M. [2009]: Der Entwurf einer horizontalen Richtlinie über Rechte der Verbraucher. *Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht* (GPR), 1/2009, 7–15.
- Freitag, R. [2008]: Vorzeitige Rückzahlung und Vorfälligkeitsentschädigung nach der Reform der Verbraucherkreditrichtlinie. *Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 24/2008, 1102–1110.
- Fuglinszky Á. [2000]: A kezeség jogintézménye a házaló kereskedelem, illetve a fogyasztói kölcsön szemszögéből a vonatkozó EU-irányelvek és a német jog tükrében. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/4. sz. 32–34.
- Fuglinszky Á. [2001]: Az elektronikus kereskedelem egyes fogyasztóvédelmi kérdései a német és a magyar jogban. In: Harmathy Attila (szerk.): *Jogi tanulmányok*. ELTE ÁJK, Budapest, 81–103.
- Gsell, B. – Schellhase, H. M. [2009]: Vollharmonisierte Verbraucherreditrecht – Ein Vorbild für die weitere europäische Angleichung des Verbrauchervertragsrechts? *Juristische Zeitung*, 1/2009, 20–29.
- Köndgen, J. [2000]: Vorzeitige Tilgung hypothekarisch gesicherter Festzinskrediten. In.: *Die vorzeitige Rückzahlung von Festzinskrediten. Eine rechtsvergleichende und ökonomische Analyse*. Schriftenreihe des Verbandes deutscher Hypothekenbanken. Band 8., Fritz Knapp Verlag, Frankfurt a.M.

- Riesenhuber, K. [2003]: Information – Beratung – Fürsorge – Kritische Bemerkungen zum Vorschlag einer neuen Verbrauchercreditrichtlinie. *Zeitschrift für Bankrecht und Bankwirtschaft*, 5/2003, 325–334.
- Rott, P.[2008]: Die neue Verbrauchercredit-Richtlinie 2008/48/EG und ihre Auswirkungen auf das deutsche Recht. *Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht Wertpapier-Mitteilungen*. 24/2008, 1104–1113.
- Schaub, R. [2011]: Europäische Produkthaftung: Wie weit reicht die Harmonisierung heute? *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht (ZEuP)*, 1/2011, 41–64.
- Schmidt-Kessel, M. [2010]: Zum Stand der Beratungen der Horizontalrichtlinie Verbraucherschutz – Meilensteine auf dem Weg zum legislatischen Desaster. *Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht (GPR)*, 3/2010, 129–137.
- Siems, M. [2008]: Die neue Verbrauchercreditrichtlinie und ihre Folgen. *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 15/2008, 454–458.
- Sulyok M. [2011]: A banki termékek reklámozására vonatkozó magyar és európai uniós szabályozás. Kézirat. Várható megjelenés: Kisfaludi András (szerk.): *Bankjogi tanulmányok*. Az ELTE Kuncz Ödön Jogi Tudásközpont kiadványai, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Vékás L. [2001]: Európai közösségi fogyasztóvédelmi magánjog. In: Vékás Lajos (szerk.): *Európai közösségi jogi elemek a magyar magán- és kereskedelmi jogban*. KJK KERSZÖV Kiadó, Budapest, 27–96.
- Vígh J. F. [1999]: Irányelv az EU tagállamai összehasonlító reklámra vonatkozó jogi és igazgatási rendelkezéseinek harmonizálására. *Külgazdaság – Jogi Melléklet*, 1999/7–8. sz., 100–109.
- Wagner, Gerhard [2010]: Zwingendes Privatrecht – Eine Analyse anhand des Vorschlages einer Richtlinie über Rechte der Verbraucher. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht (ZEuP)*, 2/2010, 243–278.
- Wendehorst, Ch. [2009]: Die neue Verbrauchercreditrichtlinie: Rücktritt, Kündigung, vorzeitige Rückzahlungen. *Österreichische BankArchiv*, 1/2009, 30–46.